

**МАРЕ ЈАНАКОВА ГРУЈИЋ –
АРХИТЕКТА ДРАГУТИН МАСЛАЋ
(1875–1937)**

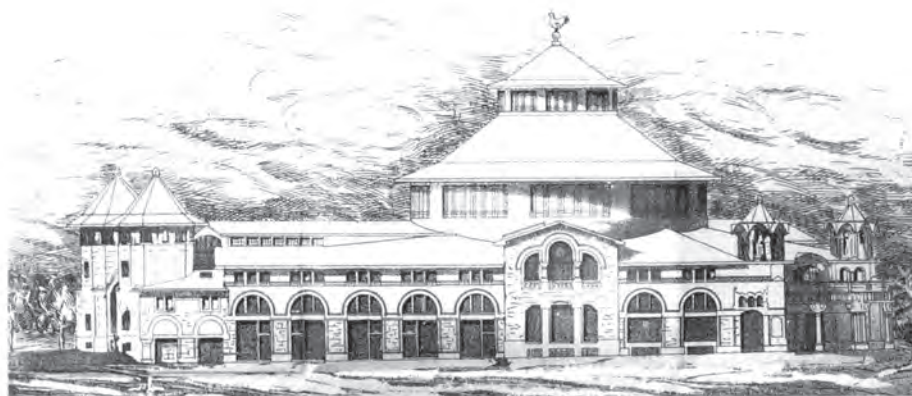
Монографска публикација историчара уметности Маре Јанакове Грујић посвећена животу и делу архитекте Драгутина Маслаћа, издавачке куће „Центар ВАРМ“ (Београд, 2006), један је у низу ретких прилога у нашој стручној публицистици који настоји да из индиферентности колективног заборавља пред јавност изнесе и представи јој дело једног од истакнутих српских градитеља новијег доба. Већ сама појава ове књиге заслужује нашу пажњу, како због напора уложених у ревалоризацију остварења самог архитекте тако и због настојања да се ово стање нехаја и заборавља прекине.

Свеобухватни и синтетички приказ делатности архитекте Маслаћа, који је учествовао у креирању српске архитектонске сцене на прелазу 19. у 20. век, представљен је у монографији формата Б5, обима 116 страна, са 101 црно-белом илустрацијом. Текст је подељен у следећа поглавља: *Увод* (стр. 7–8), *Биографија* (стр. 9–14), *Архитектонско стваралаштво* (стр. 15–72), *Писана критичарска делатност* (стр. 73–77), *Библиографија радова Д. Маслаћа* (стр. 78–89), *Улога архитекте Драгутина Маслаћа у српској архитектури* (стр. 90–93), *Резиме на енглеском језику* (стр. 94–97), *Каталог радова* (стр. 98–103), *Топографија објеката Д. Маслаћа* (на подручју Београда 104–105, на подручју Србије 106–107), *Литература* (стр. 108–112), *Списак скраћеница* (стр. 113), *Порекло илустрација* (стр. 113) и *Посебна напомена* (стр. 114). Рецензенти књиге су проф. др Александар Кадијевић и мр Марта Вукотић-Лазар.

Напомињући да је Маслаћева стваралачка биографија до данас била недовољно истражена и презентована, ауторка у *Уводу* оправдава своје проучавање архитекте Маслаћа, указујући на његово ангажовање као пројектанта у приватном бироу и при Министарству грађевина; на његову улогу као једног од оснивача струковних удружења попут Удружења српских инжењера и архитектата и, Клуба архитектата,

Маре Јанакова Грујић

Архитекта
Драгутин Маслаћ
(1875-1937)

али и његово место зачетника архитектонске критике, која се по њеним речима убраја у носиоце архитектонске мисли предмодернистичког доба у Србији. „Овим радом желимо да живот и дело архитекте Драгутина Маслаћа представимо у целини, у контексту историјских и стилских одлика епохе, и тиме допринесемо укупном познавању српске новије архитектуре.“

Драгутин Маслаћ рођен је 18. јуна 1875. године у селу Папратишту у близини Пожеге. У Ужицу је похађао реалку, а 1899. у Београду завршава Технички факултет Велике школе, да би 1900. године био послат у Минхен, као државни питомац за архитектуру, у славну Вишу техничку школу. По повратку у Београд 1904, постављен је за подархитекту прве класе при

Архитектонском одељењу Министарства грађевина. Као официр војске Краљевине Србије учествовао је у Другом балканском и Првом светском рату, а после смиривања ратних сукоба наставио је свој рад у Министарству грађевина, поставши шеф Одсека за монументалне грађевине. Државну службу напушта 1920. године и оснива пројектантски биро „Пионир“, где ће радити до 1926. када се враћа у Министарство грађевина у којем ће, два пута одликован за ревносну службу, дочекати пензију 1935. године.

У *Биографији*, поред излагања о животном путу архитекте Маслаћа, М. Јанакова Грујић истиче Маслаћеве бројне друштвене функције и активно учествовање у Удружењу српских инжењера и архитеката, раду часописа „Српски технички лист“, у Комисији за заштиту споменика при Св. Синоду СПЦ, као и често ангажовање у жирирању на јавним конкурсима у периоду 1908–1933. Ово поглавље претежно је засновано на коришћењу мемоарске грађе из заоставштине архитекте Маслаћа, као и на усменим сведочанствима његових потомака, чиме је ова биографска реконструкција добила непосреднији карактер.

Средишње, и за научну историографију најзначајније, поглавље представља *Архитектонско стваралаштво*. Истраживања Маре Јанакове Грујић обухватила су у том погледу обимну али расуту грађу. Уз коришћену литературу и хемеротечке фондове, ауторка је истражила фондове историјских архива Југославије, Србије, Београда, Скопља, грађу Музеја науке и технике у Београду и Музеја Топлице у Прокупљу. Презентација и анализа Маслаћевог дела праћени су фототечком документацијом породичне заоставштине и других колекција.

Анализирајући Маслаћево пројектантско формирање и рад, ауторка истиче значај градитељства локалне средине и амбијента овчарско-кабларског краја, који је сачувао српску средњовековну неимарску традицију. Као изворе Маслаћеве инспирације и каснијег стилског опредељења, ауторка помиње и зграде у духу неоренесансе и академизма подизане у Ужицу у време Маслаћевог школовања, као и утицаје немачког академизма које је сретао у Минхену, упоредо с тада стасалим југендстилом.

Ауторка је обрадила изведене и неизведене објекте и пројекте овог неимара: Среско начелство и суд у Прокупљу 1909–1911, пројекат Начелства и суда у Ужицу 1910, зграду Гимназије у Чачку 1912–1926, пројекат за Цветни трг у Београду 1910–1911, Дом ученица у Крунској бр. 8 у Београду 1911, конкурсни пројекат Споменика српским жртвама на острву Виду 1916. итд., приказујући притом и бројне до данас мање или у потпуности непознате Маслаћеве оригиналне пројекте и нацрте.

Бавећи се приватном праксом, Драгутин Маслаћ је пројектовао више стамбених објеката у престоници Краљевине Југославије али и другим градовима. Међу њима су: Нинчићева палата на Обилићевом венцу 1920, куће у Молеровој бр. 31–33 (1922), Кнеза Милоша бр. 64 (1921–1933), на Обилићевом венцу бр. 8 и бр.10 (1923), у Краља Милана бр. 31 (1924), Кућа Дамјановића на Славији, Палата Ристић у Скопљу (1927), Замак на Хисару (1929) и неколико цркава – Св. Ђорђе на Чукарици (као коаутор архитекте Василија Андросова, 1928–1932), Св. Никола у Шилопају (1936–1939), капела Св. Луке на гробљу у Пожеги (1931) и др.

У својим анализама ауторка обрађује значај и улогу објеката у простору, њихове основе, просторни и распоред и однос архитектонских елемената, њихову морфологију и стилску припадност, коментаришући такође и декоративну обраду унутрашњости. При томе је на више места дела поредила са актуелном савременом архитектуром у Србији, чиме се аргументовано лоцира значај Маслаћевих објеката у корпусу српске архитектуре прве половине 20. века. На примеру појединих објеката запажају се однос и међусобни утицаји Маслаћа и његових савременика, Момира Корунковића, Јездимира Денића, Милице Крстић, Николаја Краснова.

Ауторка указује на стилска тражења архитекте Маслаћа од академизма и сецесије, неоромантизма, српско-византијског и неовизантијског стила преко ар декоа, па чак, по њеним закључцима, до евидентног експресионизма, који налази у пројекту за Цветни трг, на којем је Маслаћ радио са аутором Владимиром Поповићем. „Ако се узме у обзир да експресионизам у европској архитектури настаје тек у времену непосредно после Првог светског рата, Маслаћев и Поповићев пројекат представљао би својеврсног претечу овог правца не само на простору југословенских земаља већ и у европских размерама.“

Пишући и о каснијем „животу“ Маслаћевих објеката, ауторка помиње и радове на рестаурацији и њиховој заштити од стране надлежних институција за заштиту споменика културе, што читаоцу такође даје увид у значај појединих Маслаћевих реализација, које су проглашене за споменике културе.

У поглављу *Писана критичарска делатност* обрађени су публиковани и непубликовани Маслаћев текстови (овом приликом објављени у целости), што нам омогућује да откријемо његове ставове о савременој архитектури и створимо општу слику о атмосфери његовог времена. Објављивањем ове монографије Маслаћев текстови су обједињени, а неки су први пут постали доступни заинтересованој јавности.

Маслаћев необјављени текст *Дом Народног представништва*, написан 1907, указује на неправилности објављеног конкурса, те пореди пројекте К. Јовановића

и Ј. Илкића, чијим је избором Драгутин Маслаћ био незадовољан. Поред овог, у поменуто поглавље унесена су два Маслаћева објављена текста: *Две зграде архитекте Димитрија Лека*, из 1936. године, и текст *Скице за зграду Монополске управе*, из 1909, у којем се Маслаћ залаже за неговање националног стила, из чега ауторка у својој анализи износи да овај Маслаћев рад „представља једну од најзрелијих архитектонских критика његовог доба“.

Закључно поглавље књиге, *Улога архитекте Драгутина Маслаћа у српској архитектури*, још једном разматра стилске варијабиле овог градитеља, проистекле како из школских академистичких тако и из каснијих родољубивих и афинитета усмерених ка националном стилу. На овом месту се још једном истиче његово запажено представљање на Четвртој југословенској уметничкој изложби 1912. године у Београду, као и продуктивност његове приватне праксе у бироу „Пионир“. Крај поглавља доноси и коначан став аутора монографије Маре Јанакове Грујић: „На основу увида у целокупан Маслаћев стваралачки опус, који је презентован и анализиран тек овом монографском публикацијом, стиче се права слика улоге и значаја овог српског архитекте. Најпре, сазнање везано за обим његове продукције данас је са тек неколицине некада познатих објеката померено на скоро четрдесет радова.“

Каталог радова састоји се од 37 јединица, датованих и лоцираних, са евентуалном напоменом о стању и изменама на објекту, као и упутима на архивску грађу. Топографске карте Београда и Југославије с пратећим легендама представљају корисно решење, које омогућава преглед распрострањености објеката архитекте Маслаћа и сугерише даље коришћење ове методе презентације опуса.

Иако умањен, обим књиге одговара опусу и значају архитекте Маслаћа у токовима српске архитектуре. Ова сведеност је надомештена квалитетом штампе, посебно илустрација. Обрађеност извора и бројне корисне смернице (156 фуснота), сведоче о темељитости и функционалности рада. У овом случају изостала је већа пажња коју је требало поклонити утицајима минхенске архитектонске школе на формирање архитекте Маслаћа, што ће, надамо се, бити будући задатак наше историографије. У овом смислу, као недостатак се јавља и компарација са другим ђацима школованим у баварској престоници, али и немачки превод резимеа, који би истраживачима с немачког говорног подручја, заинтересованим за исту тематику, био користан.

Расветљавање овог стваралачког опуса допринеће бољем општем познавању српске архитектуре прве половине 20. века, а надамо се да ће, такође, дати и даљи подсртек будућим истраживачима да се, на исти или сличан начин, монографским приказима створи основа за постизање потпуније синтезе развоја нашег новијег градитељства.